

KS. MAREK STOKŁOSA

Wydział Prawa Kanonicznego

Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

ORCID 0000-0002-1006-0600

BEZPRAWNA NIEOBECNOŚĆ ZAKONNIKA W DOMU ZAKONNYM JAKO PRZYCZYNA WYDALENIA IPSO FACTO Z INSTYTUTU ZAKONNEGO

Treść: Wstęp. – 1. Bezprawne przebywanie zakonnika poza domem własnego instytutu. – 2. Obowiązki przełożonych instytutu wobec bezprawnie przebywających. – 3. Procedura wydalenia mocą samego prawa w przypadku bezprawnej nieobecności w domu zakonnym. – 3.1. Niemożliwość odnalezienia zakonnika i jego nieuchwytność. – 3.2. Oświadczenie o niemożliwości odnalezienia zakonnika i jego nieuchwytności. – 3.3. Stwierdzenie faktu wydalenia *mocą samego prawa* i wydanie oświadczenia. – Zakończenie.

Wstęp

Papież Franciszek na mocy motu proprio *Communis Vita* z 19 marca 2019 roku zmienił dotychczasowe brzmienie kan. 694 Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku¹, dodając trzecią przyczynę wydalenia *a iure* z instytutu zakonnego. Konstytuuje ją bezprawne przebywanie poza wspólnotą zakonną, o którym mowa w kan. 665 §2, trwające bez przerwy przez dwanaście miesięcy, połączone z niemożliwością

¹ *Codex Iuris Canonici* auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus, 25.01.1983, AAS 75 (1983), cz. II, s. 1-301; tekst łacińsko-polski: *Kodeks Prawa Kanonicznego*, przekład zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu Polski, Poznań 1984. Dalej: KPK/83.

odnalezienia zakonnika². Pozostałe dwie dotychczasowe przyczyny wydalenia mocą samego prawa zdefiniowane w Kodeksie, a mianowicie notoryczne odstąpienie od wiary katolickiej oraz zawarcie małżeństwa lub usiłowanie jego zawarcia, nawet tylko w formie cywilnej, nie uległy modyfikacjom.

Papież już na samym początku motu proprio przywołuje treść kan. 665 §1 KPK/83, zwracając uwagę, że jednym z zasadniczych elementów życia zakonnego jest życie braterskie we wspólnocie, z którego wynika obowiązek zamieszkania i przebywania w domu zakonnym i nieopuszczania go bez zezwolenia kompetentnego przełożonego. Jednakże zmiany dokonujące się we współczesnym świecie, obejmujące swym zakresem wszystkie dziedziny ludzkiej egzystencji, wpłynęły tak pozytywnie, jak i negatywnie na kształt życia wspólnotowego, powodując, m.in. pewne rozluźnienia w dyscyplinie zakonnej. W ostatnich latach, jak zaznacza Papież, obserwuje się przypadki bezprawnego przebywania zakonnika poza wspólnotą zakonną bez możliwości nawiązania z nim jakiegokolwiek kontaktu ze strony instytutu. Sytuacja ta uniemożliwia przede wszystkim przełożonym wypełniania obowiązku wspomagania wszystkimi dostępnymi środkami tego zakonnika, który z jakiegokolwiek powodu przebywa bezprawnie poza wspólnotą własnego instytutu, aby powrócił do wspólnoty zakonnej instytutu i mógł dalej realizować swoje powołanie³.

Przyczyny bezprawnego oddalenia się od wspólnoty zakonnej są różne. Jedni opuszczają instytut zakonnny pod wpływem kryzysu powołania zakonnego, inni m.in. z powodu naruszenia obowiązków i ślubów zakonnych bądź konfliktów z przełożonymi czy z członkami wspólnoty. Większość zakonników pomimo bezprawnego opuszczenia wspólnoty zakonnej pozostaje w kontakcie z przełożonymi

² FRANCESCO, Lettera Apostolica in forma di motu proprio *Communis Vita* con la quale vengono mutate alcune norme del Codice di Diritto Canonico, Vaticano 19.03.2019, w: https://www.vatican.va/content/francesco/it/motu_proprio/documents/papa-francesco-motu-proprio-20190319_communis-vita.html [dostęp 20.02.2024].

³ Por. KPK/83, kan. 665 §2.

czy członkami instytutu. Są jednak osoby zakonne, które zrywają jakiekolwiek kontakty z instytutem, nie informując także własnych przełożonych o miejscu aktualnego przebywania. Tą niechęć utrzymywania jakichkolwiek kontaktów należy upatrywać, m.in. w manifestacji własnych poglądów sprzecznych z nauką Kościoła, w zaistniałym konflikcie z przełożonymi, a także w nagannym postępowaniu, przyjmującym niejednokrotnie znamiona przestępstwa. Niemożliwość odnalezienia zakonnika i nawiązania z nim kontaktu uniemożliwia realizację przez przełożonych obowiązku, którego celem jest wspomaganie zakonnika w jego powrocie do wznowienia życia we wspólnocie zakonnej. Ponadto utrudnia także przeprowadzenie postępowania określonego w kan. 697 KPK/83, zmierzającego do wydalenia zakonnika z instytutu zakonnego z tytułu bezprawnej jego nieobecności trwającej ponad sześć miesięcy. Postępowanie to zakłada, m.in. przyjęcie przez zakonnika kanonicznych upomnień w formie pisemnej lub ustnej w obecności świadków, a także skorzystanie z prawa obrony przez przedłożenie własnego stanowiska, co do wskazanej przyczyny, która stała się podstawą wszczęcia procedury wydalenia z instytutu.

Nowe regulacje Papieża, w postaci dołączenia do katalogu przyczyn wydalenia z instytutu na mocy samego prawa faktu bezprawnego przebywania zakonnika w sposób ciągły przez dwanaście miesięcy poza domem zakonnym, w żaden sposób nie modyfikują już określonej w kan. 697 KPK/83 procedury postępowania o wydalenie z instytutu w przypadku bezprawnej nieobecności w domu zakonnym trwającej przynajmniej sześć miesięcy. Umożliwiają natomiast rozstrzygnięcie przypadków, bezprawnej nieobecności tych zakonników, których nie można ich odnaleźć i nawiązać z nimi kontaktu⁴.

⁴ KONGREGACJA DS. INSTYTUTÓW ŻYCIA KONSEKROWANEGO I STOWARZYSZEŃ ŻYCIA APOSTOLSKIEGO, *List okólny w sprawie motu proprio „Communis Vita”*, Watykan 8.08.2019, w: <https://www.zyciezakonne.pl/dokumenty/kosciol/kongregacja-instytutow-zycia-konsekrowanego-i-stowarzyszen-zycia-apostolskiego/listy-kongregacja-instytutow-zycia-konsekrowanego-i-stowarzyszen-zycia-apostolskiego/2019-09-08-watykan-list-okolny-w-sprawie-motu-proprio-communis-vita-104985/> [dostęp 20.02.2024].

Trzeci powód wydalenia na mocy samego prawa z instytutu zakonnego posiada własną procedurę, odmienną od pozostałych dwóch przyczyn tej formy wydalenia. Została ona określona w nowym trzecim paragrafie, dodanym do kan. 694 KPK/83. Ponadto, notoryczne odstąpienie od wiary katolickiej bądź zawarcie małżeństwa lub jego usiłowanie zawarcia, nawet tylko w formie cywilnej, jako przyczyny wydalenia z instytutu zakonnego nie wymagają żadnego doprecyzowania, gdyż zostały już ściśle zdefiniowane w prawie kanonicznym. Wydalenie to w tych przypadkach następuje przez sam fakt popełnienia jednego z tychże aktów. Natomiast w definiowaniu bezprawnej nieobecności zakonnika w domu zakonnym przez dwanaście miesięcy, która skutkowałaby wydaleniem mocą samego prawa, wymagana jest interwencja przełożonego wyższego. Jego udział jest konieczny przy określeniu początkowego dnia dwunastomiesięcznego okresu bezprawnego przebywania poza wspólnotą zakonną, a także w udokumentowaniu niemożliwości odnalezienia zakonnika⁵.

Zgodnie z decyzją Papieża Franciszka przepisy postępowania w przypadku bezprawnej nieobecności w domu zakonnym, trwającej bez przerwy przez dwanaście miesięcy, weszły w życie 10 kwietnia 2019 roku. Oznacza to, że nie można aplikować okresu bezprawnej absencji, poprzedzającej niniejszą datę, gdyż Papież nie zastrzegł, że przepisy *motu proprio* w jakimś zakresie mają wsteczną moc obowiązującą⁶.

⁵ W zagranicznej literaturze kanonistycznej na temat wydalenia mocą samego prawa w instytucie zakonnym ze względu na bezprawne przebywanie zakonnika powiązane z niemożliwością jego odnalezienia pojawiły się następujące opracowania: E.J. MUÑOZ CVI, *La expulsión de un miembro de un instituto religioso por ausencia ilegítima prolongada de la casa religiosa a tenor de los cánones 694 §1, 3º y 696 §1*, *Revista Española de Derecho Canónico* 77(2020), s. 869-907; Y. SUGAWARA SJ, *Commenti al M.P. Communis Vita*, *Periodica* 109(2020), s. 177-195.

⁶ Por. KPK/83, kan. 9.

1. Bezprawne przebywanie zakonnika poza domem własnego instytutu

Prawodawca w kan. 665 §1 KPK/83 zobowiązuje zakonnika do zamieszkania dniem i nocą w domu zakonnym prawnie jemu przydzielonym przez kompetentnego przełożonego, w którym ma Bogu poświęcać swoje życie oraz realizować swoje powołanie zgodnie z charyzmatem instytutu. Nie powinien opuszczać tegoż domu zakonnego bez zezwolenia właściwego przełożonego.

W życiu zakonnym zdarzają się legalne nieobecności zakonnika w domu zakonnym, które zazwyczaj są wpisane w realizację programu apostolskiego instytutu bądź też wynikają z różnych sytuacji osobistych zakonnika. Kodeks czy inne dokumenty Stolicy Apostolskiej nie przytaczają kryteriów czasowych, które definiowałyby czy też rozróżniałyby krótkie czy dłuższe nieobecności, pozostawiając owe kwestie do uregulowania w prawie własnym instytutu⁷. Jednakże należy zauważyć, że KPK/83 w kan. 665 §1 określa górną granicę legalnej, dłuższej nieobecności zakonnika poza domem instytutu, która nie może przekroczyć jednego roku⁸, chyba, że powodem jej udzielenia jest jego stan zdrowia, odbywanie studiów, czy wykonywanie apostolatu w imieniu instytutu. Absencja do jednego roku może być udzielona dla słusznej przyczyny przez przełożonego wyższego, za zgodą jego rady.

⁷ Por. J. TORRES, *L'assenza dalla casa religiosa*, *Informationes SCRIS* 19(1993), s. 78; M. STOKŁOSA, *Legalne przebywanie zakonnika poza wspólnotą zakonną*, *Prawo Kanoniczne* 53(2010) nr 1-2, s. 107-112; G. DI MATTIA, *Qual è la durata dell'assenza prolungata dalla casa religiosa (= diuturna a domo absentia: c. 665 §1), per la quale si richiede la licenza del superiore maggiore? Come va computato l'anno di assenza: in senso „continuo” o anche in senso „interrotto”?*, *Vita Consacrata* 29(1993), s. 360.

⁸ KPK/83 nie przewiduje możliwości przedłużenia legalnego przebywania poza wspólnotą udzielonego przez przełożonego wyższego. Zgodnie z przyjętą praktyką ewentualne przedłużenie pozostaje w kompetencji Dykasterii (dawniej Kongregacji) Instytutów Życia Konsekwowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego. Por. J. TORRES, *L'assenza dalla casa religiosa*, dz. cyt., s. 100; M. O'REILLY, *Permission of absence from the community*, *Informationes SCRIS* 10(1984), s. 72.

Za legalnie przebywającego poza wspólnotą zakonną własnego instytutu, uważa się także tego zakonnika, który otrzymał indult eksklaustracyjny. Może on być udzielony zakonnikowi ślubów wieczystych z ważnej przyczyny przez najwyższego przełożonego, za zgodą swojej rady, na okres nieprzekraczający pięciu lat⁹. Istnieje możliwość przedłużenia tegoż indultu bądź udzielenia go na okres dłuższy niż pięć lat przez Stolicę Apostolską, bądź przez biskupa diecezjalnego w przypadku instytutów na prawie diecezjalnym¹⁰. Natomiast mniszkom eksklaustracji może udzielić jedynie Stolica Apostolska¹¹.

W sposób legalny poza domem własnego instytutu przebywa także ten zakonnik, wobec którego na prośbę najwyższego przełożonego została zastosowana eksklaustracja nałożona przez Stolicę Apostolską w przypadku jego przynależności do instytutu na prawie papieskim bądź przez biskupa diecezjalnego, jeśli chodzi o przynależność do instytutu na prawie diecezjalnym¹².

Legalnie poza domem instytutu prawnej przynależności przebywa także ten zakonnik, który odbywa próbę w innym instytucie zakonnym w związku z rozpoczętą procedurą przejścia do tegoż instytutu¹³. To samo dotyczy zakonnika przynależącego do stanu duchownego, który otrzymał indult odejścia z instytutu zakonnego uwarunkowany odpowiednim okresem próby w tej diecezji, do której biskup diecezjalny wyraził wolę przyszłej inkardynacji po jej pozytywnym zakończeniu (inkardynacja *ad experimentum*)¹⁴. Indult ten zostaje udzielony przez Stolicę Apostolską duchownym przynależącym do instytutów na prawie papieskim, a w przypadku członków na prawie

⁹ Por. tamże, kan. 686 §1.

¹⁰ Por. tamże.

¹¹ Por. tamże, kan. 686 §2.

¹² Por. tamże, kan. 686 §3.

¹³ Por. tamże, kan. 684 §1-2. Również legalnie poza wspólnotą zakonną przebywają ci zakonnicy, którzy zgodnie z kan. 684 §5 przebywają za zezwoleniem Stolicy Apostolskiej na okresie ewentualnej próby w instytutach świeckich lub stowarzyszeniach życia apostolskiego przed definitywnych przejściem.

¹⁴ Por. tamże, kan. 693.

diecezjalnym przez biskupa diecezjalnego, na którego terenie znajduje się dom prawnej przynależności zakonnika¹⁵.

Z przeprowadzonej krótkiej analizy wynika, że zasadniczym elementem konstytuującym legalne przebywanie zakonnika poza domem zakonnym jest zezwolenie kompetentnego przełożonego instytutu bądź właściwej władzy kościelnej. Stąd też jakakolwiek absencja bez tejże zgody jest traktowana jako bezprawna, gdyż zakonnik uwalnia się w ten sposób spod władzy przełożonych.

Bezprawnie więc przebywa poza domem zakonnym instytutu ten zakonnik, który opuścił dom prawnej przynależności bez pozwolenia własnego przełożonego. Wielu zakonników po nielegalnym oddaleniu się od domu instytutu nie podejmuje żadnych kroków by, po rozmowach z przełożonymi i ich wezwaniach do powrotu do wspólnoty, wrócić do instytutu, czy też uregulować prawnie ich przebywanie poza wspólnotą.

Za bezprawnie przebywających poza domem instytutu należy uznać również tych zakonników, którzy nie powrócili do wspólnoty po zakończeniu legalnej ich nieobecności, która została im udzielona na mocy kan. 665 §1 KPK/83. Po upływie terminu ich prawnej nieobecności są oni zobowiązani powrócić do instytutu, albo też wystąpić do przełożonego wyższego o jej przedłużenie, jeśli jest to możliwe¹⁶. Mogą też wystąpić o indult eksklustracji czy sekularyzacji. Do powrotu do wspólnoty są zobowiązani także ci, którym upłynął czas ich eksklustracji. W przeciwnym razie, aby ich dalsze przebywanie było legalne, powinni wystąpić o przedłużenie eksklustracji.

¹⁵ Por. tamże, kan. 691 §2.

¹⁶ Poza przypadkami ratowania zdrowia, odbywania studiów lub wykonywania apostołatu w imieniu instytutu, przedłużenie legalnej nieobecności zakonnika przez przełożonego wyższego jest możliwe jedynie wówczas, gdy została ona udzielona na czas krótszy niż jeden rok. W tej sytuacji pobyt legalny wraz z przedłużeniem nie może przekroczyć jednego roku. Gdyby zachodziła sytuacja przekroczenia tego okresu, to udzielenie zezwolenia w tym przypadku pozostaje w kompetencji wspomnianej już wcześniej Dykasterii, gdyż prawne przebywanie poza wspólnotą ponad jeden rok nie jest regulowane w KPK/83.

Do bezprawnie przebywających poza domem własnego instytutu należą ci duchowni, którzy chociaż otrzymali indult odejścia z instytutu, to jednak nie ukończyli pozytywnie okresu próby w diecezji ich przyszłej inkardynacji. Taka sytuacja może nastąpić na skutek ich rezygnacji z dalszego przebywania w diecezji bądź przerwania tejże próby przez biskupa diecezjalnego i odesłania ich do instytutu. W tej sytuacji są oni zobowiązani powrócić niezwłocznie do instytutu bądź w sposób prawny uregulować swój status bezprawnego przebywania poza wspólnotą, nie wykluczając ponownego wystąpienia o udzielenie indultu sekularyzacji do innej diecezji czy też dyspensy od obowiązków wynikających z przyjętych święceń, w tym od zachowania celibatu. Podobna sytuacja ma miejsce w przypadku tych zakonników, którzy nie ukończyli pozytywnie próby w nowym instytucie, która miała miejsce w związku z rozpoczętą procedurą definitywnego do niego przejścia¹⁷.

Wobec zakonnika, który bezprawnie przebywa poza wspólnotą instytutu, do którego na mocy profesji zakonnej został włączony, prawodawca przewiduje możliwość jego wydalenia¹⁸. Zanim jednak zostanie wdrożone takie postępowanie dyscyplinarne, to prawodawca nakłada na przełożonego obowiązek nawiązania kontaktu z zakonnikiem bezprawnie przebywającym poza wspólnotą oraz wspomagania i nakłaniania go wszelkimi dostępnymi środkami do powrotu do wspólnoty instytutu¹⁹.

2. Obowiązki przełożonych instytutu wobec bezprawnie przebywających

Zakonnik, który bezprawnie przebywa poza własnym domem zakonnym, powinien podjąć wszelkie możliwe starania, aby jak najszybciej powrócić do instytutu. Przede wszystkim ma obowiązek utrzymywać kontakt z przełożonymi, którego celem powinno być usunięcie tych wszystkich barier, które utrudniają, czy też uniemożliwiają jego

¹⁷ Por. KPK/83, kan. 684 §2.

¹⁸ Por. tamże, kan. 696 §1.

¹⁹ Por. tamże, kan. 665 §2.

powrót do wspólnoty zakonnej i realizowania w niej powołania. Ten kontakt muszą podtrzymywać także przełożeni, którzy wspomagają podwładnego, który z jakichkolwiek powodów przebywa bezprawnie poza domem zakonnym, by do niego powrócił i dalej trwał w swoim powołaniu zakonnym. W zależności od okoliczności porzucenia wspólnoty zakonnej, przełożeni na samym początku powinni proponować zakonnikowi refleksję nad zaistniałą sytuacją, w kontekście powołania zakonnego otrzymanego jak dar od Pana Boga. W trakcie rozmowy z tym, który samowolnie zamierza opuścić wspólnotę lub już od niej się oddalił powinni zachęcać, m.in. do intensyfikacji jego indywidualnej modlitwy, korzystania z kierownictwa duchowego, dni skupienia czy rekolekcji. Na przełożonych spoczywa obowiązek kierowania do zakonnika upomnień braterskich, ustnych bądź pisemnych. Wszystkie te działania, jeśli nie są sporządzane w formie pisemnej, powinny być udokumentowane w formie, np. notatek służbowych. Jeśli podjęte przez przełożonego wymienione inicjatywy nie przyniosły efektu w postaci powrotu zakonnika do wspólnoty, wówczas po upływie określonej prawem bezprawnej nieobecności można rozpocząć procedurę wydalenia z instytutu według kan. 697 §1 KPK/83. Przyczyną wszczęcia tego postępowania jest bezprawna nieobecność w domu zakonnym trwająca przynajmniej sześć miesięcy²⁰.

Wydalenie z instytutu zakonnego na podstawie bezprawnego przebywania trwającego przynajmniej sześć miesięcy jest fakultatywne. Procedura tej formy wydalenia zakłada pewien kontakt z zakonnikiem, któremu należy przedłożyć nie tylko powód jej wszczęcia, ale również kanoniczne upomnienia sporządzone na piśmie lub ogłoszone wobec dwóch świadków, najpierw pierwsze, a gdyby ono stało się nieskuteczne także i drugie, po upływie przynajmniej piętnastu dni od dnia notyfikacji pierwszego upomnienia²¹. W tej procedurze fakultatywnego wydalenia oczekuje się reakcji ze strony upomnianego, w postaci powrotu do instytutu zakonnego bądź przedłożenia przełożonemu wyższemu własnej linii obrony w formie pisemnej czy

²⁰ Por. tamże, kan. 696 §1.

²¹ Por. tamże, kan. 697.

ustnej. Adresatem odpowiedzi zakonnika może być także najwyższy przełożony, który ostatecznie w sposób kolegialny wraz ze swoją radą podejmuje decyzję o ewentualnym wydaleniu zakonnika z instytutu na skutek jego bezprawnej nieobecności²².

W wielu przypadkach zakonnik po oddaleniu się od wspólnoty zrywa, jednak całkowicie więzi z instytutem, w takim sposób, że staje się niemożliwe jego odnalezienie, czy nawiązanie z nim kontaktów. Należy w tym miejscu zaznaczyć, że obecny rozwój technologii, w zakresie komunikacji, umożliwia nam coraz łatwiejsze nawiązanie czy podtrzymywanie kontaktów międzyludzkich, niż te tradycyjne realizowane za pomocą korespondencji listowej. Pomimo nawet tychże ułatwień, odchodzący z instytutu zrywa wszelkie kontakty, eliminując z powszechnego obiegu wszelkie dane, które umożliwiłyby nawiązanie z nim kontaktu. Również inne pośrednie próby nawiązania kontaktu są bezskuteczne, np. przekazanie korespondencji za pośrednictwem rodziców czy innych najbliższych członków rodziny.

Niemożliwość odnalezienia zakonnika przebywającego bezprawnie poza wspólnotą zakonną oraz brak jakiegokolwiek z nim komunikacji niewątpliwie utrudnia przeprowadzenie postępowania o jego wydalenie z instytutu, o którym mowa w kan. 697 KPK/83. Zakłada ono bowiem udzielenie dwóch kanonicznych upomnień, adresowanych bezpośrednio do zakonnika, wobec których ma on możliwość zmiany swojej negatywnej postawy i powrotu do życia we wspólnocie. Jednakże mogą wystąpić przypadki niemożliwości przekazania kanonicznego upomnienia, gdyż zakonnik pozostaje nieuchwytny. Dekrety kanonicznych upomnień przekazywane drogą pocztową powracają do przełożonego wyższego z odpowiednią adnotacją urzędu pocztowego informującą, że doręczenie nie doszło do skutku. Również tenże przełożony nie ma możliwości, w obecności świadków bezpośredniego bądź pośredniego przy udziale swojego delegata ich wręczenia, ze względu na niemożliwość odnalezienia zakonnika. Jednakże po udokumentowanym stwierdzeniu przez przełożonego teź niemożliwości, obowiązkowe kanoniczne upomnienia, o których

²² Por. tamże, kan. 698 i 699.

mowa w kan. 697 KPK/83, zgodnie z przyjętą praktyką, można ogłosić w odpowiedni sposób we wspólnocie (wspólnotach) ostatniego przebywania zakonnika (np. na tablicy informacyjnej wspólnoty), a także w kurii przełożonego wyższego, który wszczął postępowanie o wydalenie. Taki sposób działania jest umotywowany przede wszystkim dobrem instytutu, które jest zagrożone ze względu na naganną postawę zakonnika w czasie bezprawnego przebywania poza instytutem. Ponadto ewentualne skandaliczne jego zachowania mogą przynieść albo już przynoszą szkodę instytutowi czy Kościołowi. Stąd też w tych przypadkach, ze względu na zagrożenie wspomnianego dobra, istnieje konieczność jak najszybszego wydalenia z instytutu na podstawie bezprawnej nieobecności poza domem instytutu zakonnego. Nawet, gdy takie zagrożenie nie istnieje, a tym samym nie występuje konieczność jak najszybszego wydalenia z instytutu, to jednak wciąż pozostaje do uregulowania status zakonnika, który samowolnie oddalił się od wspólnoty instytutu i pozostaje nieuchwytny dla przełożonych.

Naprzeciw tym trudnościom wychodzi decyzja Papieża Franciszka o dołączenie bezprawnego przebywania poza domem zakonnym przez dwanaście miesięcy bez przerwy, połączonego z niemożliwością odnalezienia zakonnika, jako trzeciej przyczyny wydalenia na mocy samego prawa z instytutu. Nowe uregulowanie papieskie daje więc możliwość rozstrzygnięcia przypadków bezprawnej nieobecności tych zakonników, którzy pozostają nieuchwytni dla przełożonych.

3. Procedura wydalenia mocą samego prawa w przypadku bezprawnej nieobecności w domu zakonnym

Papież Franciszek nie tylko dołączył do §1 kan. 694 KPK/83 bezprawną nieobecność w domu zakonnym jako trzecią przyczynę wydalenia zakonnika na mocy samego prawa, ale także sprecyzował przesłanki ją definiujące oraz określił procedurę postępowania w przypadku zastosowania tej formy wydalenia. Istotnymi okolicznościami definiującymi bezprawną nieobecność w domu zakonnym, jako przyczynę wydalenia, jest niemożliwość odnalezienia zakonnika i ciągły dwunastomiesięczny bez żadnej przerwy okres jego przebywania poza

wspólnotą instytutu. Natomiast istotnym elementem procedury jest zatwierdzenie deklaracji stwierdzającej fakt wydalenia mocą samego prawa przez Stolicę Apostolską w przypadku instytutów zakonnych na prawie papieskim albo przez biskupa diecezjalnego domu głównego instytutu w przypadku instytutów na prawie diecezjalnym.

3.1. Niemożliwość odnalezienia zakonnika i jego nieuchwytność

Zakonnicy, którzy opuścili dom zakonny bez pozwolenia własnego przełożonego z zamiarem uwolnienia się od władzy własnych przełożonych, przebywają bezprawnie poza wspólnotą zakonną. Ta bezprawność odnosi się także do tych zakonników, którzy nie powrócili do własnego instytutu po upływie terminu określonego w pozwoleniu na legalną nieobecność bądź w indulcie eksklaustracji, czy po przezwaniu okresu próby w diecezji w związku z przyszłą inkardynacją. W większości tych przypadków znane jest miejsce ich zamieszkania czy pobytu, a także utrzymywany jest przez przełożonych z nimi kontakt, niekiedy za pośrednictwem innych osób, niezwiązanych z instytutem. Istnieje więc możliwości przekazywania im przynagleń w zakresie powrotu do wspólnoty czy też braterskich upomnień, a w końcu także tych kanonicznych, koniecznych do fakultatywnego wydalenia z instytutu. Jednakże tenże dialog może zostać zerwany z dnia na dzień z różnych przyczyn. Dochodzi do odrzucenia przez zakonnika propozycji różnorodnych spotkań, czy nieprzyjęcia pisemnych kanonicznych upomnień, wysyłanych pocztą za potwierdzeniem odbioru czy wręczanych przy obecności świadków. Przebywający poza wspólnotą staje się nagle nieuchwytny. Wówczas przełożeni nie powinni rezygnować z jego poszukiwania. Gdyby jednak podjęte wysiłki okazałyby się bezskuteczne, to wówczas istnieje możliwość zastosowania przez przełożonego wyższego procedury wydalenia mocą samego prawa, określonej przez Papieża Franciszka. Wybierając jednak tą procedurę, należy dogłębnie przeanalizować kwestię bezprawnej nieobecności zakonnika i wykazać, że jest to przypadek osoby nie tylko niemożliwej do odnalezienia, ale pozostającej nieuchwytniej dla przełożonego.

Trzeba zaznaczyć, że już samo tłumaczenie łacińskiego słów „*sodalis irreperibilitate*”, użytych w motu proprio *Communis vita*, na różne języki napotkało pewne trudności interpretacyjne. Utożsamiano to wyrażenie z osobą, której miejsce zamieszkania lub pobytu jest nieznane. Jednakże słowa te w ścisłym znaczeniu, należy odnieść do tych przypadków bezprawnej nieobecności, w których zakonnik pozostaje nieuchwytny, czy też nieosiągalny dla przełożonych. W kontekście tychże pojęć wydaje być polemiczne stanowisko ówczesnej Kongregacji Instytutów Życia Konsekwowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego, która stwierdziła, że „za możliwą do odnalezienia uważa się osobę, której adres zamieszkania lub przynajmniej miejsce pobytu jest znane; osobę, która podała swój adres/miejsce zamieszkania”²³. Owszem, jest to pozorna możliwość jej odnalezienia, ale nie stuprocentowa pewność nawiązania z nią bezpośredniego kontaktu, czy listownego za pośrednictwem urzędu pocztowego. Bowiem mogą wystąpić sytuacje, w których znane jest przełożonemu miejsce zamieszkania lub pobytu zakonnika, jednakże żyjąc on poza wspólnotą unika wszelkich kontaktów z instytutem, w tym także nie przyjmując korespondencji wysyłanej drogą pocztową od swoich kompetentnych przełożonych, czy uchylając się od bezpośrednich spotkań z nimi bądź z innymi upoważnionymi przez nich osobami. Występują więc realne przeszkody w doręczeniu tak ważnych kanonicznych upomnień, o których mowa w postępowaniu fakultatywnego wydalenia z instytutu, przewidzianego w kan. 697 KPK/83. Stąd też tak rozumiana nieosiągalność, nieuchwytność zakonnika była podstawą włączenia przez Papieża Franciszka bezprawnej nieobecności, trwającej dwa miesiące bez przerwy, do przyczyn wydalenia mocą samego prawa z instytutu, o których mowa w kan. 694 §1 KPK/83.

²³ Por. KONGREGACJA DS. INSTYTUTÓW ŻYCIA KONSEKWOWANEGO I STOWARZYSZEŃ ŻYCIA APOSTOLSKIEGO, *Dar wierności. Radość wytrwałości. Wytyczne*, wersja w języku polskim, Niepokalanów 2020, nr 84 (Tytuł oryginału w języku włoskim: *Il dono della fedeltà. La gioia della perseveranza. Orientamenti*, Liberia Vaticana 2020).

Dykasteria Instytutów Życia Konsekwowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego wyjaśniając zagadnienie bezprawnego przebywania poza domem instytutu, jako przyczyny wydalenia *ipso facto* z instytutu zastrzegła, że „nie uważa się za możliwą do odnalezienia osobę (pozostaje więc nieuchwytną), której zna się jedynie: numer telefonu, adres poczty elektronicznej, profil w mediach społecznościowych, adres fikcyjny”²⁴. Nie pojawiają się żadne wątpliwości co do nieosiągalności czy nieuchwytności, kiedy znany jest jedynie numer telefonu, czy e-mail zakonnika albo jego profil w mediach społecznościowych bądź podany adres zamieszkania uważa się za fikcyjny.

Trzeba podkreślić, że korespondencja e-mailowa między przełożonym a przebywającym poza wspólnotą umożliwia zainteresowanym wymianę opinii, poglądów, czy stanowisk, co do bezprawnej nieobecności zakonnika w domu instytutu. Może to być jedyny kanał komunikacyjnym udostępniony przez zakonnika, z różnych powodów, także i tych związanych z ochroną danych osobowych, które dotyczą, m.in. miejsca jego zamieszkania. Współcześnie korespondencja drogą e-mailową ułatwia sposób szybkiego komunikowania się między ludźmi i instytucjami. Za pośrednictwem tejże ścieżki elektronicznej ma miejsce między zainteresowanymi stronami wymiana ważnych pism czy dokumentów, które mogą być podpisane elektronicznie. Oświadczenie woli podpisane kwalifikowanym podpisem elektronicznym, czy podpisem zaufanym jest równoważne pod względem skutków prawnych z podpisem własnoręcznym. Aplikując tenże sposób wyrażania woli w stosunku zakonnika przebywającego poza wspólnotą zakonną, może on wszystkie pisma podpisać w tenże sposób, łącznie z kanonicznymi upomnieniami, o których mowa w procedurze fakultatywnego wydalenia, a także z dekretem wydalenia z instytutu. Chociaż literatura kanonistyczna nie wspomina o tych współczesnych możliwościach doręczeń dokumentów, to należałoby je uznać jako skuteczne przy fakultatywnym wydaleniu zakonnika, a tym samym uznaniu zakonnika jako uchwytnego dla przełożonych. Ta droga może okazać się pomocą ze względu na zagrożenie dobrego

²⁴ Por. Tamże; tenże, *List okólny w sprawie motu proprio „Communis Vita”*, dz. cyt.

imienia instytutu, czy Kościoła i konieczność niezwłocznego wydalenia z instytutu. Natomiast wydalenie mocą samego prawa zakłada najpierw zadeklarowanie dnia *ad quo*, od którego będzie liczony czas dwunastomiesięcznego okresu bezprawnego pobytu poza wspólnotą, po upływie którego zakonnik zostanie wydany mocą samego prawa z instytutu. Procedura fakultatywnego wydalenia może zostać ukończona szybciej niż ta mocą pod samego prawa, jeśli zakonnik pozostaje w jakiś sposób uchwytany (dostępny) dla przełożonych.

W przypadku zakonnika przebywającego bezprawnie poza wspólnotą instytutu może być nieznane jego miejsce zamieszkania czy pobytu, jednakże on pozostanie w stałym kontakcie z przełożonym. Na wezwania telefoniczne czy e-mailowe odbędą się spotkania w konkretnych ustalonych miejscach z własnym przełożonym wyższym lub jego delegatem, których zasadniczym celem będzie wyjaśnienie problematyki bezprawnego przebywania poza wspólnotą zakonną instytutu. Jeśli dojdzie do tych spotkań, to przełożony ma możliwość przedłożyć zakonnikowi kanoniczne upomnienia w formie pisemnej czy ustnej, w obecności świadków, także tych przewidzianych w procedurze fakultatywnego wydalenia. W tej sytuacji nie można mówić o nieosiągalności czy nieuchwytności zakonnika.

Reasumując, bezwzględnym warunkiem rozpoczęcia procedury wydalenia zakonnika mocą samego prawa z powodu jego bezprawnej nieobecności w domu zakonnym jest niemożliwość jego odnalezienia połączona z jego nieuchwytnością dla kompetentnych przełożonych. Przełożony wyższy, realizując kodeksowy obowiązek poszukiwania członka bezprawnie nieobecnego²⁵, w przypadku stwierdzenia jego niemożliwości odnalezienia, musi udokumentować podjęte działania w tymże zakresie. Przynaglenia zakonnika do podjęcia przez niego życia wspólnotowego, powinny być powtarzane w bliżej nieokreślonym przedziale czasowym. Jeśli z udokumentowanych prób poszukiwań, nawiązania kontaktu lub komunikacji jednoznacznie wynika, że pozostaje on niemożliwy do odnalezienia, będąc osobą nieuchwytną, to kompetentny przełożony wyższy, wraz ze swoją

²⁵ Por. KPK/83, kan. 665 §2.

radą, może przystąpić do wydania oświadczenia, stwierdzającego niemożliwość jego odnalezienia²⁶.

Postępowanie o wydalenia obejmuje zakonników o ślubach wieczystych, a także tych o ślubach czasowych²⁷, gdyż ci ostatni, zgodnie z prawem własnym mogą złożyć pierwsza profesję na czas powyżej jednego roku²⁸.

3.2. Oświadczenie o niemożliwości odnalezienia zakonnika i jego nieuchwytności

Przełożony wyższy wraz ze swoją radą, po przeprowadzonej analizie zgromadzonej dokumentacji w zakresie podjętych działań poszukiwawczych zakonnika, które nie przyniosły pozytywnego rezultatu, wydaje oświadczenie o bezprawnym przebywaniu zakonnika poza wspólnotą zakonną i niemożliwością jego odnalezienia. Ponadto, w tym oświadczeniu należy podać dokładny dzień, od którego zakonnik pozostaje nieuchwytnym. Ten dzień *a quo*, nie może być nieprecyzyjnym, gdyż czas dwunastu miesięcy musi zostać dokładnie prawnie określony, tak aby po jego upływie, dzień *ad quem* był dokładnie wskazany w którym to nastąpi wydalenie mocą samego prawa²⁹. Nie może być on także wcześniejszy od dnia wydania oświadczenia, nawet jeśli zakonnik już od dłuższego czasu przebywa bezprawnie poza wspólnotą instytutu.

W oświadczeniu należy także wskazać konsekwencję prawną niemożliwości odnalezienia zakonnika od zadeklarowanego dnia *a quo* po upływie dwunastu nieprzerwanych miesięcy jego nieuchwytności, jaką będzie wydalenie z instytutu mocą samego prawa na podstawie kan. 694 §1, 3° KPK/83.

²⁶ Por. KONGREGACJA DS. INSTYTUTÓW ŻYCIA KONSEKROWANEGO I STOWARZYSZEŃ ŻYCIA APOSTOLSKIEGO, *Dar wierności* ..., dz. cyt., nr 86.

²⁷ Por. Y. SUGAWARA SJ, *Commenti* ..., dz. cyt., s. 179.

²⁸ Por. KPK/83, kan. 655.

²⁹ Por. KONGREGACJA DS. INSTYTUTÓW ŻYCIA KONSEKROWANEGO I STOWARZYSZEŃ ŻYCIA APOSTOLSKIEGO, *Dar wierności* ..., dz. cyt., nr 86.

Przykładowy tekst oświadczenia na papierze firmowym instytutu:

Prot. / Data

Oświadczenie o bezprawnej nieobecności i o niemożności odnalezienia zakonnika

Przełożony wyższy (pełny tytuł – może to być przełożony generalny bądź prowincji lub części zrównanej z prowincją, pełna nazwa instytutu/jednostki), po uzyskaniu opinii rady na jej posiedzeniu w dniu, w oparciu o zgromadzoną dokumentację oświadcza, że

1. Ks./Br./S. bezprawnie przebywa poza domem zakonnym (kan. 665, § 2) od [określić dzień, jeśli jest to możliwe do ustalenia, a także sposób w którym opuścił dom zakonnny np. samowolnie opuścił wspólnotę zakonną, nie powrócił po upływie terminu pozwolenia na przebywanie poza wspólnotą (kan. 665, § 1 KPK/83) czy eksklaustracji (kan. 686, § 1 KPK/83)]³⁰;
2. niemożliwe jest jego odnalezienie i nawiązanie z nim kontaktu w celu wspomagania go do powrotu do życia wspólnotowego i wytrwania w powołaniu.

Mając na uwadze pewność rzeczywistej sytuacji Ks./Br./S., deklaruje dzień jako dzień *a quo*, od którego zaczyna biec czas jego dwunastomiesięcznego ciągłego pobytu poza domem zakonnym połączony z niemożliwością jego odnalezienia. Po upływie dwunastu miesięcy, tj. dnia zostanie on wydany *ipso facto* z na podstawie kan. 694 §1, 3°, KPK/83.

³⁰ Może się zdarzyć, że sama deklaracja bezprawnego przebywania poza domem zakonnym została już uprzednio wydana, przed rozpoczęciem procedury wydalenia mocą samego prawa, gdy zakonnik był jeszcze uchwytny i możliwy do odnalezienia. Wówczas w niniejszym oświadczeniu, w pkt 1) należy dodać dane dotyczące tegoż uprzedniego wydania. Jego data wydania nie jest jednak dniem *a quo*, od którego biegnie czas dwunastu miesięcy.

Osoby, które znają dane adresowe Ks./Br./S., są proszeni o ich przekazanie kompetentnym przełożonym instytutu, a zainteresowanego niech poinformują o fakcie wydanego niniejszego oświadczenia.

In fede,

.....

Przełożony wyższy wydający oświadczenie

.....

Sekretarz kurii wyższego przełożonego

Tekst powyższego oświadczenia, powinno się w sposób określony prawem własnym lub przyjętym zwyczajem przesłać członkom instytutu, m.in. w celu poinformowania ich o statusie tegoż zakonnika. Pismo to można także przesłać tym, którzy mogą mieć wiedzę na temat bezprawnego przebywania zakonnika poza wspólnotą zakonną i przyczynić się do nawiązania przez niego kontaktu z przełożonymi instytutu.

3.3. Stwierdzenie faktu wydalenia mocą samego prawa i wydanie oświadczenia

Po upływie dwunastu miesięcy, liczonych od dnia *a quo* zadeklarowanego przez przełożonego wyższego, w trakcie których zakonnik pozostawał ciągle nieuchwytny, należy przystąpić bezzwłocznie do prawnego stwierdzenia tego faktu. Kompetentny przełożony wyższy wraz z członkami swojej rady, zgodnie z kan. 694 §2, KPK/83, powinien najpierw zebrać wszystkie dowody, co do bezprawnego przebywania zakonnika poza wspólnotą zakonną i niemożliwości jego odnalezienia, które są podstawą stwierdzenia wydalenia mocą samego prawa z instytutu. Podczas weryfikacji tychże dowodów należy upewnić się w kwestii:

1. posiadania niebudzącej wątpliwości dokumentacji poświadczającej nie tylko bezprawność przebywania zakonnika poza wspólnotą przed zadeklarowaniem dniem *a quo*, ale także

- jego nieuchwytność pomimo różnych prób poszukiwań czy nawiązania kontaktów;
2. uprzedniego wydania oświadczenia o bezprawnej nieobecności zakonnika i jego niemożliwości odnalezienia wraz z określeniem dnia *a quo*, od którego zaczął biec termin dwunastomiesięcznej nieuchwytności zakonnika;
 3. dokładnego wyliczenia dnia *ad quem*, czyli upływu okresu dwunastu miesięcy, w których zakonnik w sposób ciągły pozostawał dalej nieuchwytny.

Przełożony wyższy wraz ze swoją radą po pozytywnym zwerifikowaniu zebranych dowodów wydaje stosowne oświadczenie o popełnieniu przez zakonnika czynu bezprawnego przebywania poza wspólnotą instytutu w sposób ciągły przez dwanaście miesięcy, podczas których nie było możliwe odnalezienie zakonnika, a także o stwierdzeniu wydalenia mocą samego prawa na skutek jego popełnienia³¹.

Przykładowy tekst oświadczenia na papierze firmowym instytutu:

Prot. / Data

Oświadczenie o wydaleniu ipso facto

ze Zgromadzenia (*pełna nazwa instytutu zakonnego*)

Ks./Br./S.

z powodu trwającego dwanaście miesięcy bez przerwy bezprawnego pobytu poza domem zakonnym i niemożliwością jego odnalezienia

³¹ Interwencja rady przełożonego wyższego nie sprowadza się w tym przypadku do wyrażenia zgody czy opinii co do ewentualnego stwierdzenia przez przełożonego faktu bezprawnej nieobecności. Akt ten jest w jakimś sensie działaniem *in solidum* wyższego przełożonego i członków jego rady, choć nie w znaczeniu podjęcia kolegialnej decyzji, gdyż kolegialna decyzja może być podjęta lub nie, w zależności od wyniku głosowania. Natomiast prawodawca w kan. 694 KPK/83 nie pozostawia miejsca na ewentualne swobodne rozstrzygnięcie według zasad kan. 119, n. 2 oraz kan. 127 KPK/83. W przypadku gdy przełożony wyższy i jego rada potwierdzą fakty wymagane przez kan. 694 §1, 3° KPK/83 to muszą wspólnie wydać oświadczenie.

Przełożony wyższy (pełny tytuł – może to być przełożony generalny bądź prowincji lub części zrównanej z prowincją, pełna nazwa instytutu/jednostki) wraz członkami swojej rady, po przeprowadzonej analizie zebranych dowodów na jej posiedzeniu w dniu, na podstawie kan. 694 §2 KPK/83

oświadczają, że

Ks./Br./S. urodzony (a) dnia w, złożone śluby czasowe dnia oraz śluby wieczyste dnia (w przypadku duchownych wpisać także dane dotyczące święceń diakonatu i prezbiteratu) został z dniem wydany z instytutu (wpisać pełną nazwę instytutu) mocą samego prawa na podstawie kan. 694 §1, 3° KPK/83, gdyż od dnia (wpisać zadeklarowany dzień a quo, przytaczając dane wydane o oświadczenia o bezprawnej nieobecności i o niemożności odnalezienia zakonnika) do dnia (wpisać dzień ad quem) pozostawał bezprawnie nieobecny w domu zakonnym instytutu w sposób ciągle przez dwanaście miesięcy, w którym to okresie nie było możliwości jego odnalezienia, pomimo podjętych prób nawiązania z nim kontaktu.

(Jeśli jest diakonem bądź prezbiterem należy dodać) Ks. jest suspendowany w wykonywaniu władzy święceń, zgodnie z kan. 701 KPK/83, dopóki nie znajdzie biskupa, który przyjmie go na próbę do swojej diecezji (kan. 693 KPK/83) lub zezwoli mu na wykonywanie władzy święceń.

Niniejsze oświadczenie, aby uzyskać moc prawną musi zostać, zgodnie z kan. 694 §3 KPK/83 potwierdzone przez Dykasterię Instytutów Życia Konsekwentnego i Stowarzyszeń życia Apostolskiego. (W przypadku instytutów na prawie diecezjalnym zaznacza się, że zatwierdzenie należy do biskupa diecezjalnego głównej siedziby instytutu).

In fede,

.....

Przełożony wyższy wydający oświadczenie

Radni przełożonego wyższego

.....

.....

.....

(na końcu).....

(Sekretarz kurii wyższego przełożonego)

Z kontekstu kan. 694 §3 KPK/83 wynika, że oświadczenie o wydaleniu *ipso facto* z instytutu z powodu trwającego dwanaście miesięcy bez przerwy bezprawnego pobytu poza domem zakonnym i niemożliwością jego odnalezienia może zostać podane do publicznej wiadomości jedynie po zatwierdzeniu przez Stolicę Apostolską, a w przypadku instytutów na prawie diecezjalnym przez biskupa diecezjalnego głównej siedziby instytutu. W związku z powyższym przełożony wyższy jest zobowiązany niezwłocznie przesłać kompetentnej władzy kościelnej pełną dokumentację sprawy, w tym także materiały, które poświadczają podjęte próby nawiązania kontaktu po zadeklarowaniu oświadczeniem wspomnianego już dnia *a quo*, od którego rozpoczął biec okres dwunastu miesięcy do osiągnięcia dnia, w którym zakonnik zostaje wydany mocą samego prawa.

Przełożony wyższy po otrzymaniu dekretu zatwierdzającego oświadczenie o wydalenie, powinien niezwłocznie poinformować wspólnotę instytutu w sposób określony prawem własnym lub przyjętym zwyczajem o wydaleniu zakonnika mocą samego prawa.

Zakończenie

„Życie wspólnotowe jest istotnym elementem życia zakonnego, a «Zakonnicy powinni mieszkać we własnym domu zakonnym zachowując życie wspólne i nie opuszczać go bez zezwolenia swego przełożonego»” – rozpoczyna swój List Apostołki *Communis Vita* Papież Franciszek. W ogłoszonym *motu proprio* wprowadza nową procedurę, która powinna być zastosowana przez przełożonego wyższego, w przypadku stwierdzenia przez niego bezprawnej i długotrwałej nieobecności zakonnika przy niemożliwości jego odnalezienia z racji

jego nieuchwytności. To postępowanie w tej procedurze zmierza do wydalenia takiego członka z instytutów mocą samego prawa.

„Doświadczenie ostatnich lat pokazało jednak” – zauważa Papież Franciszek – „że zdarzają się sytuacje związane z bezprawną nieobecnością w domu zakonnym”, w których zakonnicy wymykają się spod władzy prawowitego przełożonego i nie można ich odnaleźć, gdyż zerwali wszelki kontakt z instytutem. Ta niemożliwość ich odnalezienia utrudnia przełożonym realizację kanonicznego obowiązku ich poszukiwania oraz nawiązania z nimi dialogu, aby mogli wrócić do wspólnoty zakonnej i wytrwać w swoim powołaniu (por. kan. 665 §2 KPK/83). Ponadto ta nieuchwytność zakonnika utrudnia rozpoczęcie czy też doprowadzenie do końca procedury wydalenia bezprawnie przebywającego poza wspólnotą określoną w kan. 697-700 KPK/83, m.in. z powodu trudności związanych z dostarczeniem kanonicznych upomnień w przypadku, gdy miejsce przebywania zakonnika jest nieznane.

Taki stan faktyczny spowodował potrzebę nowelizacji kan. 694 §1 KPK/83, który jedynie przewiduje wydalenie osoby zakonnej, która notorycznie porzuciła wiarę katolicką lub zawarła małżeństwo lub usiłowała je zawrzeć, choćby tylko cywilne. Ta nowelizacja dodała trzecią przyczynę wydalenia z instytutu mocą samego prawa, w związku z przedłużającą się bezprawną nieobecnością w domu zakonnym, która trwa dwanaście miesięcy bez przerwy, biorąc pod uwagę niemożliwość odnalezienia osoby zakonnej. Wszczynając tą procedurę, przełożony wyższy, powinien najpierw udokumentować tą bezprawną nieobecność, a także niemożliwość odnalezienia zakonnika, a następnie wydać stosowne oświadczenie o tychże faktach, deklarując także dzień, od którego biegnie dwunastomiesięczny czas, po upływie którego zakonnik zostanie wydany z instytutu mocą samego prawa. Wówczas przełożony wyższy wraz ze swoją radą po zebraniu dowodów, powinien natychmiast wydać oświadczenie o fakcie bezprawnej nieobecności trwającej dwanaście miesięcy, aby wydalenie zostało prawnie stwierdzone (por. kan. 694 §2 KPK/83). Jednakże w przypadku tej nowej przyczyny, określonej w motu proprio *Communis Vita*, oświadczenie o wydaleniu *ipso facto* wydane

przez przełożonego musi zostać potwierdzone przez Stolicę Apostolską”, natomiast w przypadku instytutów na prawie diecezjalnym kompetentnym zostaje biskup diecezjalny, na którego terenie jest usytuowana główna siedziba instytutu.

The unlawful absence of a religious in a religious house as a cause of *ipso facto* dismissal from a religious institute

“Community life is an essential element of religious life, and ‘Religious are to live in their own religious house, observing community life, and are not to leave it without the permission of their superior,’” begins Pope Francis in his Apostolic Letter *Communis Vita*. In this *motu proprio* he introduces a new procedure to be applied by the major superior when he has determined that a religious is unlawfully and persistently absent, and cannot be located because he is deliberately evading contact. The purpose of this procedure is to bring about the dismissal *ipso facto* of such a member from the institute. “However,” Pope Francis notes, “the experience of recent years has shown that situations do arise involving unlawful absence from the religious house,” in which religious evade the authority of their lawful superior and cannot be found, having severed all contact with the institute. This inability to locate them makes it difficult for superiors to fulfil the canonical obligation to search for them and to initiate dialogue so that they may return to the religious community and persevere in their vocation (cf. can. 665 §2 CIC/83). Furthermore, such elusiveness impedes the initiation or completion of the dismissal procedure for a religious unlawfully living outside the community, as provided in can. 697–700 CIC/83, particularly because of the difficulty in delivering the canonical warnings when the religious’ whereabouts are unknown. For these reasons, it became necessary to amend can. 694 §1 CIC/83, which provides for the dismissal of a religious who has notoriously abandoned the Catholic faith or who has contracted or attempted to contract marriage, even merely civilly. The amendment adds a third cause of dismissal *ipso iure*: prolonged unlawful absence from the religious house lasting twelve uninterrupted months, taking into account the inability to locate the religious. To initiate this procedure, the major superior must first document the unlawful absence as well as the impossibility of finding the religious. He must then issue an appropriate declaration of these facts, specifying the date from which the twelve-month period begins,

after which the religious will be dismissed from the institute *ipso facto*. When the twelve months have elapsed, the major superior, together with his council and after gathering the necessary evidence, is to issue without delay a declaration that the unlawful absence has lasted twelve months, so that the dismissal may be legally established (cf. can. 694 §2 CIC/83). However, for this new cause introduced in the *motu proprio Communis Vita*, the declaration of *ipso facto* dismissal issued by the superior must be confirmed by the Holy See; in the case of institutes of diocesan right, the competent authority is the diocesan bishop in whose territory the institute's principal house is located.

Słowa kluczowe: Papież Franciszek; *Communis Vita*; bezprawne przebywanie poza wspólnotą zakonną; wydalenie mocą samego prawa z instytutu

Keywords: Pope Francis; *Communis Vita*; unlawful absence from the religious community; *ipso facto* dismissal from a religious institute

NOTA O AUTORZE

Ks. dr hab. Marek Stokłosa, prof. uczelni – sercanin, doktor habilitowany nauk prawnych w zakresie prawa kanonicznego; prorektor ds. kadr i projektów Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie; nauczyciel akademicki na Wydziale Prawa Kanonicznego UKSW; wykładowca prawa kanonicznego w Wyższym Seminarium Misyjnym Księża Sercanów w Stadnikach; członek Stowarzyszenia Kanonistów Polskich oraz Consociatio Internationalis Studio Iuris Canonici Promovendo w Rzymie.